

Recenzii

mânăstirești și episcopale (Hurezi, Snagov, Râmnic sau Buzău), se dezvăluie o dimensiune panortodoxă și internațională a domniei lui Brâncoveanu, care îi făcea încă pe Nicolae Iorga și G.M. Cantacuzino să vadă trăsături imperiale la domnitorul român. Cert este că niciun alt domnitor român nu a reușit să îmbine talentul și succesul politic – dacă n-ar fi decât faptul că s-a menținut pe tron 25 de ani și vorbim de o performanță în epocă – cu o statură intelectuală și spirituală ieșită din comun, care să-i asigure și un impact cultural direct asupra secolului care i-a urmat, secolul post-brâncovenesc sau fanariot, dar și o recuperare simbolică, la secole distanță, într-un context de conflict ideologic și strategic foarte asemănător cu cel pe care l-a trăit el. Monarhia de drept divin, aspectul cel mai vizibil din moștenirea bizantină, spirituală în manifestări și mistică în scopuri, conform definițiilor tradiției primordiale a umanității, și-a găsit în Brâncoveanu cel mai iscusit apologet în acest colț de lume.

P. G.

Lenelotte Möller/Hans Ammerich, *Einführung in das Studium der Kirchengeschichte*, VBG (Wissenschaftliche Buchgesellschaft), Darmstadt, 2014, 160 p., ISBN 978-3-534-23541-4

Prezenta *Introducere în studiul istoriei bisericești* dorește să se remarce printr-o serie de particularități, altfel ar fi greu de justificat publicarea unei cărți de acest gen în mediul german, unde numeroase cercetări de acest tip au fost deja publicate în trecut. În primul rând, lucrarea este rezultatul unei colaborări între un istoric bisericesc evanghelic (doamna Dr. Lenelotte Möller) și un istoric bisericesc catolic (Prof. Dr. Hans Ammerich). Așadar, dimensiunea ecumenică a lucrării, dar și varietatea de opinii, este într-un fel asigurată. De asemenea, autorii au în comun faptul că ambii au absolvit studii istorice laice, ceea ce-i face buni cunoscători ai teoriei istoriei în general. Acest lucru se remarcă de-a lungul volumului prin numeroasele referințe la teoria științei istoriei în general, ceea ce dă un plus de valoare cercetării. Autorii înșiși declară în propriul *Cuvânt înainte* (p. 7) că conceptul cărții lor diferă de lucrările de același gen publicate anterior prin faptul că nu este nicio carte de lucru (germ. Arbeitsbuch) și nici o scurtă prezentare a problematicii discutate, ci o încercare de a aborda și de a explica chestiunile fundamentale de istorie bisericească, precum și de a căuta soluții la chestiunile legate de studiul istoriei bisericești. Volumul este adresat studenților interesați de istoria bisericească, dar, în același timp, profesorilor și specialiștilor în acest domeniu.

În ceea ce privește cuprinsul volumului, acesta cuprinde următoarele capitole: I. Introducere; II. Obiectul istoriei bisericești; III. Periodizarea; IV. Repere ale istoriei bisericești; V. Aspecte ale istoriei bisericești; VI. Metode ale cercetării istorice bisericești; VII. Predarea istoriei bisericești; VIII. Mijloace de ajutor; IX. Istoria bisericească pe internet; X. Tabel cronologic. Volumul se încheie cu o listă bibliografică ordonată după temele tratate în capitolele volumului și un Index de persoane locuri și teritorii. *Introducerea* este foarte scurtă (p. 9). Capitolul II. *Obiectul istoriei bisericești* (p. 10-23) cuprinde următo-

Recenzii

rele subcapitole: 1. Istorie bisericească și istorie profană (relația dintre acestea); 2. Istoria bisericească, disciplină teologică (se dezbate chestiunea dacă istoria bisericească este o disciplină teologică; răspunsul formulat este afirmativ); 3. Istoria istoriografiei. Capitolul *III. Periodizarea* (p. 24-26) cuprinde două capitole: 1. Principii ale structurării și 2. Propuneri de delimitare. Această parte cuprinde două tabele cu propuneri legate de periodizarea istoriei bisericești. Capitolul *IV. Repere ale istoriei bisericești* (p. 27-82), abordează epocile istoriei universale: 1. Antichitatea, 2. Evul Mediu, 3. Epoca modernă timpurie, 4. Epoca modernă și contemporană. Și acest capitol cuprinde mai multe tabele. Astfel, sub-capitolul despre Antichitate cuprinde următoarele tabele: lista Părinților Apostolici, operele lor și conținutul principal al acestora; cei mai importanți Părinți ai Bisericii cu cele mai importante date biografice, operele principale și elementele principale ale învățăturii lor; cele mai importante controverse doctrinare ale Antichității; Bisericile Vechi-Orientale, învățătura, practica și cele mai importante momente din istoria lor. Sub-capitolul despre Evul Mediu cuprinde tabele despre: cele mai importante misiuni cu inițiatorul lor, regiunea misionarizată, mijloacele misionare folosite și rezultatele misiunii; relația dintre regalitatea vest-europeană și papalitate; dublul rol (eclenzial și politic) al episcopilor în Evul Mediu apusean; cruciadele cu timpul în care au avut loc, liderul/liderii lor, desfășurarea cruciadei și rezultatele acesteia; ordinele călugărești; mișcările religioase din Evul Mediu. Pentru perioada modernă sunt tabele despre diferențele dintre învățătura catolică și cea evanghelică; cei mai importanți reformatori; cei mai importanți critici ai Bisericii și religiei din Franța și Germania. Pentru epoca modernă și contemporană: încercări creștine de a răspunde chestiunilor de natură socială. Capitolul *V. Aspecte ale Istoriei bisericești* (p. 83-93) cuprinde următoarele subcapitole: 1. Istoria persoanelor; 2. Istoria dogmelor; 3. Controversele doctrinare; 4. Istoria dreptului bisericesc; 6. Istoria ordinelor călugărești; 7. Istoria bisericească teritorială; 8. Istoria socială a Bisericii; 9. Istoria misiunilor; 10. Alte forme de prezentare. Capitolul *VI. Metode ale cercetării istorice bisericești* (p. 94-110) se ocupă de 1. Izvoarele, definirea lor și o scurtă prezentare; 2. Cele mai importante izvoare pentru istoria bisericească; 3. Instituții de cercetare și prezentare (a izvoarelor); 4. Munca cu izvoarele; 5. Propriile cercetări (în special cum anume să fie folosite izvoarele în realizarea propriilor studii. Capitolul *VII. Predarea istoriei bisericești* (p. 111-129) cuprinde următoarele sub-capitole: 1. Didactica istoriei bisericești; 2. Istoria bisericească în planul de învățământ (din diferitele state din Germania); 3. Exemple practice (cum anume să se predea o lecție de istorie bisericească). Ultimul capitol, *VIII. Mijloace de ajutor* (p. 130-136) cuprinde indicații bibliografice împărțite pe teme care i-ar putea ajuta pe cei interesați să aprofundeze principalele teme abordate în acest volum. Capitolul *IX. Istoria bisericească în internet* (p. 137-141) cuprinde cele mai importante surse de acest gen pentru studierea istoriei bisericești în limba germană. Capitolul *X. Tabel cronologic* (p. 142-147) cuprinde un tabel cu anii în care au avut loc cele mai importante evenimentele de istorie bisericească și în care s-au scris cele mai reprezentative lucrări de istorie bisericească. Pe marginea volumului sunt marcate temele abordate în cadrul fiecărui subcapitol, astfel încât identificarea unei anumite problematice de către cititorul grăbit sau educatorul care dorește să găsească repede o anumită temă spre informare înainte de întâlnirea cu studenții este ușor de realizat.

Recenzii

Prezentul volum de introducere în studiul istoriei bisericești este valoros pentru motivele arătate în primul paragraf. De asemenea, scurta prezentare a cuprinsului acestuia poate convinge că tematica abordată este variată și acoperă bine titlul dat acestuia. Tabelele incluse cuprind informații bine structurate și ușor accesibile cititorului. Trebuie însă amintite și câteva puncte care-l fac mai puțin atractiv pentru cititorul ortodox. Volumul are în vedere aproape exclusiv istoria tradițiilor catolică și evanghelică și se adresează în primul rând mediului teologic german. Există extrem de puține referințe cu privire la Biserica Ortodoxă sau Răsăritul creștin al celui de-al doilea mileniu. Totuși, principiile enunțate și concluziile dezbaterilor pot fi în mare măsură asumate și de istoricul bisericesc ortodox. În orice caz, o lucrare cu tematică similară, scrisă pentru mediul teologic ortodox, trebuie să includă și această lucrare în bibliografia sa.

Pr. Conf. Dr. Habil. Daniel BUDA